

بررسی آسیب های اجتماعی ریزگردها

(مطالعه موردی روستای چرخاب شهرستان اشکذر استان یزد)

علی بمان میرجلیلی^{۱*}، جلال برخوردار^۲، اسماعیل حیدری علمدارلو^۳

*- محقق پژوهشی، بخش تحقیقات حفاظت خاک و آبخیزداری، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان یزد، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج

ترویج کشاورزی، یزد، ایران، پست الکترونیک (ha.mirjalili@gmail.com)

۲- استادیار پژوهشی، بخش حفاظت خاک و آبخیزداری، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان یزد، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج

کشاورزی، یزد، ایران.

۳- دکترای مدیریت بیابان دانشگاه تهران.

چکیده

این تحقیق در روستای چرخاب با هدف بررسی آسیب های اجتماعی از جمله مهاجرت مردم ناشی از ایجاد گرد و غبار انجام شد. منطقه مورد مطالعه دارای باغاتی از درختان پسته و انار تشکیل شده است، بر اساس آمارهای موجود از مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان هر ساله در اثر طوفان در اثر گرد و غبار خسارات زیادی به باغات منطقه وارد شده است. نتایج مشاهدات میدانی و حضوری با ابزار پرسشنامه نشان داد که پدیده گرد و غبار حدود ۳۰ درصد از مزارع و ۴۵ درصد باغات پسته را متضرر کرده است. در اثر این معضل افراد ساکن در روستا به شهر مهاجرت کرده اند و برای کارهای کشاورزی رفت و آمد می کنند، لذا ریزگردها یکی از مسائل مهم در منطقه مورد مطالعه بوده که در زندگی مردم و تعالی جامعه تاثیر بسزایی دارد، بنابراین پیشنهاد می گردد برای جلوگیری از ایجاد گرد و غبار در منطقه با ایجاد بادشکن از طریق کاشت درختچه های تاغ در اطراف روستا ضروری خواهد بود.

واژه های کلیدی: مهاجرت، گرد و غبار، بادشکن، تاغ، چرخاب

مقدمه

گرد و غبار یکی از رویدادهای هواشناسی زیان بار به شمار می آید و تاثیر مهمی بر کیفیت هوای منطقه ای دارد. ساختار رخدادهای گرد و غبار بسیار پیچیده و وابسته به سامانه هوای محلی، بارندگی، رطوبت خاک و تغییرات پوشش سطح است. گرد و غبار موجب بیکاری یا کاهش درآمد در مشاغل مختلف شهری و روستایی، رکود گردشگری، اختلال در حمل و نقل هوایی و امنیت پروازها، کاهش کارایی فردی و اجتماعی، تعطیلی مراکز آموزشی و تفریح و مهاجرت می شود. پدیده گرد و غبار در سال های اخیر از نظر غلظت و راه اندازی ذرات معلق، تداوم، وسعت و زمان آن متفاوت و بسیار بیشتر از طوفان های گرد و خاک های گذشته است و این سبب نگرانی های بسیاری در حوزه های انسانی و محیطی شده است. ذرات معلق، به ذرات جامد و مایع بزرگتر از اندازه مولکول (با قطر تقریبی ۰/۰۰۰۲ میکرون) و کوچکتر از ۵۰۰ میکرون گفته می شوند که در هوا پخش هستند. ذراتی با قطرهای فوق از چند ثانیه تا چندین ماه در هوا می توانند بصورت معلق باقی بمانند. ذراتی با قطر کمتر از ۰/۱ میکرون تحت تأثیر حرکات براونی قرار می گیرند که ناشی از برخورد با ملکول های اطراف می باشد. ذراتی با قطر بین ۰/۱ تا ۲ میکرون دارای سرعت های ته نشینی خاصی در هوای آرام هستند که در مقایسه با سرعت باد این سرعت ناچیز است. این ذرات تمایل دارند که از طریق ایجاد باران و باران شویی از اتمسفر خارج شوند. ذراتی با قطر بزرگتر از ۲ میکرون دارای سرعت های ته نشینی قابل توجه اما کوچکی هستند. ذرات با قطر تقریبی بیشتر از ۲۰ میکرون دارای سرعت های ته نشینی بزرگتر بوده و توسط نیروی ثقل و سایر فرآیندهای اینرسی از هوا خارج می شوند (منصور، ۱۳۸۵). در اغلب اوقات گرد و غبار تشکیل شده از ذرات بسیار ریزخاک به دلیل سبکی بوسیله نیروی باد به ارتفاعات بالای جو منتقل شده و با افزایش فشار هوا و افت دما، این ذرات در مناطق اطراف مانند قطرات باران به سطح زمین می ریزند (دبیری، ۱۳۸۵). پدیده گرد و خاک علاوه بر مسایل بهداشتی همانند انواع بیماریهای ریوی نظیر آسم، برونشیت های مزمن و فیبروز دهنده های ریه، آلرژی های حساس، ایجاد مشکل در تنفس بیماران قلبی و عروقی که به همراه دارد، خسارات اقتصادی فراوانی نیز از جمله کاهش میزان دید در معابر، فرسایش

شدید اینبه و تاسیسات صنعتی، اختلال در سفرهای زمینی و هوایی، کاهش سطح برداشت محصولات به دلیل پوشش گرد و غبار بر روی سطوح گیاهان مثمر و اراضی کشاورزی و تبعات اجتماعی نظیر افزایش مهاجرت را در پی خواهد داشت (منصور، ۱۳۸۵، دبیری، ۱۳۸۵). ریزگردها یکی از مسائل مهم در روستای چرخاب می باشد که کشاورزان را دچار مشکل کرده است. پدیده ریزگرد در واقع محصول توسعه ناپایدار و بی توجهی به مدیریت صحیح سرزمین و در واقع نقش عامل انسانی است. به طور کلی از یکی از جنبه های جامعه شناسی اثرات و پیامدهای اجتماعی و اقتصادی ریزگردها تشدید روند مهاجرت از مناطق در معرض گرد و غبار می باشد که ضرورت این مطالعه را در پی دارد.

هدف از این تحقیق بررسی رابطه بین مهاجرت مردم با وقوع پدیده گرد و غبار می باشد.

ریزگردها آسب های اجتماعی زیادی را می تواند ایجاد نماید عوامل متعددی برای وقوع پدیده گرد و غبار ذکر شده است که می توان از جمله آنها به خشکسالی های پی در پی، تخریب پوشش گیاهی، تغییر کاربری اراضی و ایجاد سدهای بزرگ در حوزه های بالادست اشاره نمود. ریزگردها اثرات مستقیم و غیر مستقیم متفاوتی دارد. اثر مستقیم آن شامل کاهش تولید کشاورزی و کاهش آب زیر زمینی، کاهش جریان آب در رودخانه ها و جویبارها، در معرض خطر قرار گرفتن اکوسیستم های طبیعی یا انسانی، فرسایش خاک، از بین رفتن احشام و حیات وحش. اثر غیر مستقیم شامل کاهش درآمد کشاورزان، کاهش درآمد مالیاتی دولت، افزایش هزینه آب و حمل و نقل، افزایش مهاجرت کشاورزان به شهرهای کوچک و بزرگ، کاهش تولید و کاهش کیفیت غلات می گردد (بریمانی، ۱۳۸۳) و افزایش بیکاری و کاهش درآمد و افزایش آمار طلاق و فرو پاشی نهاد خانواده و جذب جوانان و شهروندان به مصرف مواد مخدر و اعتیاد است. فیروزیان و محمدی صادق (۱۳۹۵) طی تحقیقی در منطقه سیستان در مورد اثرات اجتماعی گرد و غبار بر مهاجرت نشان دادند که مساله ریزگردها تاثیر مثبت و معنی داری برافزایش مهاجرت در منطقه دارد.

مواد و روش ها

روستای چرخاب در پانزده کیلومتری شمال غربی شهر یزد واقع شده جمعیت آن بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ برابر ۷۴ نفر (۲۵ خانوار) بوده است. عمده مشاغل مردم روستا کشاورزی بوده که بیشتر پسته کاری بوده است.

شکل (۱): نقشه منطقه مورد مطالعه

روش تحقیق

مطالعه بصورت میدانی و حضوری و با ابزار پرسشنامه انجام شد، بدین نحو که بر اساس آمارهای موجود در جهاد کشاورزی شهرستان و تلفیق با اطلاعات تکمیل شده توسط پرسشنامه مشخص شد که در سالهای ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵ جمعیت بیشتری حدود ۱۵۵ نفر در روستا ساکن بوده در شرایط حاضر این جمعیت به ۷۴ نفر تقلیل یافته است با طراحی گویه های متعدد با توجه به شرایط منطقه از طریق پرسشنامه به تعداد ۲۵ فقره بر اساس محاسبه از طریق فرمول کوکران و با تحلیل از طریق نرم افزار Spss مشخص شد که حدود نیمی از افراد به شهر مهاجرت کرده اند که عمده دلیل آن وجود گرد و غبار بود.

نتایج و بحث

مبحثی که در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفت مهاجرت در اثر گرد و غبار در منطقه مورد مطالعه بوده است. رویکرد اجتماعی عمدتاً به تبیین پدیده ای اجتماعی از جمله مهاجرت و پیامدهای آن بر اساس نقطه نظرات جامعه شناسی کارکرد گرای کلاسیک می پردازد. بر اساس این رویکرد هر گونه تغییری در جامعه روی دهد در جهت تعادل و هماهنگی می باشد. مهاجرت در اصل نوعی جابجایی جمعیت بوده که تحركات جغرافیایی جمعیت را شرح می دهد. به هر حال نوعی ایجاد تغییر در جوامع به شمار می آید که در جهت تعادل سیستم اجتماعی صورت می گیرد. پارسونز که یکی از برجسته ترین اندیشمندان این دیدگاه می باشد، بیان می دارد: اگر جامعه دچار بحران و انحراف گردد دو حالت ممکن است رخ دهد، یا جامعه در قبال بحران بوجود آمده می تواند مقابله کرده و خود را ترمیم نماید و به شکل نوین و موافق با وضع جدید به حیات خود ادامه می دهد و یا فاقد خصلت ترمیم پذیری بوده و بنابراین در برابر هر گونه نوسانی ناتوان است که در این صورت از بین خواهد رفت. البته این اصل مسلم از آنجا ناشی می شود که بنا به اعتقادی که در این رویکرد وجود دارد شرط لازم برای دوام و بقای نظام اجتماعی وجود یگانگی و تعادل دو در نظام می باشد. پس بطور غیر مستقیم می توان بیان نمود که مهاجرت در این دیدگاه بعنوان تغییری در جهت بقاء و تعادل نظام صورت می گیرد. قابل ذکر است نظریه کارکرد گرایان بر این فرض استوار است که تمامی نیازهای اجتماعی کنشگران در طول زمان هرگز حالتی استاندارد ندارد، لذا ممکن است که تحولات لازم برای کاهش ناهماهنگی بین احساس نیاز و امکان تحصیل آن در کنشگر یا هر دو اتفاق بیافتد. درک ناهماهنگی بین خصایص فرد و نظام اجتماعی منجر به مهاجرت شخص جهت کاهش ناهماهنگی می شود (فیروزیان و محمدی صادق، ۱۳۹۵). با توضیحات فوق تا حدودی مشخص گردید که مهاجرت به عنوان یک مکانیزم برقراری تعادل دارای عملکرد مثبت در جهت حفظ بقای نظام اجتماعی می باشد به همین لحاظ که مهاجرت در رویکرد اجتماعی از جایگاه خاصی برخوردار می باشد. در این پژوهش گرد و غبار در جو به عنوان یکی از آلاینده ها، آثار سوء و پیامدهای منفی گوناگونی دارد که از بین آنها می توان به کاهش رشد و بازدهی محصولات کشاورزی، تشدید خسارت ناشی از بروز آفات و بیماری های گیاهی، افزایش تصادفات جاده ای به علت کاهش دید، خسارت مالی ناشی از آن، مهاجرت، افزایش بیماریهای تنفسی و هزینه های درمانی ناشی از آن و... که تمام این موارد را می توان به عنوان اثرات اقتصادی- اجتماعی گرد و غبار دانست که بحث مهاجرت مورد بررسی قرار گرفت، لذا برای جلوگیری از خروج روستائیان به شهر با ایجاد بادشکن از طریق کاشت درختچه های تاغ در اطراف روستا و همچنین فراهم کردن امکانات لازم در روستا جهت رفاه روستائیان پیشنهاد می گردد.

منابع

۱. دبیری، م. "آلودگی محیط زیست". تهران: نشر اتحاد. ۱۳۸۵
۲. فیروزیان، س. محمدی صادق، س. ۱۳۹۵. بررسی اثرات و آسیب های اجتماعی ریزگردها (مطالعه موردی شهرستان سیستان). چهارمین
۳. کنفرانس بین المللی پژوهش در مهندسی، علوم و تکنولوژی. آتن یونان.
۴. منصور، غ. "آلودگی هوا، منابع، اثرات و کنترل". تهران: مرکز انتشارات دانشگاه تهران. ۱۳۸۵
۵. ندافی، ک. "آلودگی هوا، منشأ و کنترل آن". تهران: انتشارات نص. چاپ دوم. ۱۳۹۰